

บทที่ 9
ระบบเศรษฐกิจไทย

บทที่ 9 ระบบเศรษฐกิจไทย

ยุคกรุงศรีอยุธยา

แบบแผนการผลิต (Mode of production) ไม่ส่อให้เห็นเป็นรูปแบบของทุนนิยม แต่ประการใด

รัชกาลที่ 4 ปี พ.ศ. 2398 เซอร์จอห์น เบาว์ริง (Sir John Bowring) มาทำสัญญาค้าขายกับไทยผลจากสัญญา เกิดการค้าแบบผูกขาด โดยพระคลังสินค้าได้ถูกยกเลิกโดยสิ้นเชิง ยังผลให้อำนาจระบบศักดินาถูกทำลายลงไปมาก ภายใต้นายทุนต่างชาติเริ่มเข้ามา มีบทบาทสำคัญเริ่มแผ่ขยาย แสวงหาผลประโยชน์อย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น ทุนนิยมไทยเริ่มต้นจากกรุงรัตนโกสินทร์ ทุนนิยมเริ่มต้นแบบจักรวรรดินิยม เมื่อนายทุนการค้าขนาดใหญ่ เข้ามาลงทุนในประเทศ บริษัทเหล่านี้ย่อมต้องการกรรมกร นี่ก็จุดเกิดกรรมกรไทยในประเทศไทยครั้งแรก

รัชกาลที่ 5 บทบาทนายทุนทวีความสำคัญอย่างรวดเร็ว พ่อค้าคนจีน หันมาอิงขุนนาง

บรรดานายทุนต่างชาติ เริ่มหันมาตั้งธนาคาร ภายใต้นี้เริ่มมีธนาคารที่เป็นของชาวจีน ฝรั่งเศส ไทยปรากฏขึ้นมาแล้ว

หลังปี พ.ศ. 2487

ธนาคารพาณิชย์ไทยเพิ่มมากมายหลายธนาคาร รูปแบบเศรษฐกิจไทยปรากฏออกมาในลักษณะดังนี้

นายทุนจักรวรรดินิยม

- มีอำนาจบีบบังคับรัฐบาลไทย
- มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสูง

พวกขุนนาง

- อาศัยอภิสิทธิ์
- เป็นเครื่องมือ

นายทุนคนจีน

- อาศัยบารมีขุนนาง

นายทุนการเงิน เริ่มเข้ามา มีบทบาทในการผูกขาดเศรษฐกิจไทย และเริ่มสร้างฐานอำนาจในระยนี้ ตัวอย่าง ธนาคารกรุงเทพฯ, ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ

นายทุนคนจีน เข้ามามีบทบาทเศรษฐกิจไทยมากที่สุด “กลุ่มพ่อค้าข้าว” เกาะกลุ่มกันมาตั้งแต่ ร. 6 แล้ว

นายทุนต่างดาว เริ่มอ่อนล้าลงบ้างเพราะเข้าสู่สงครามโลก

พ.ศ. 2488-2500

นายทุนญี่ปุ่น เริ่มเข้ามามีบทบาทที่สำคัญ ขณะนี้เกิดพวกนายทุน เริ่มแสวงหาผลประโยชน์กับญี่ปุ่นอย่างจริงจัง

จอมพล ป. กับการค้าในรูปแบบเศรษฐกิจ “เผด็จการชาตินิยม”

มุ่งลดอำนาจทางเศรษฐกิจของคนต่างชาติ หันมาสร้างระบบเศรษฐกิจชาตินิยมขึ้นมา โดยการสร้างรัฐวิสาหกิจ ควบคุมโดยรัฐ เช่น จัดตั้งบริษัท ไทยนิคม ขยายไปยังทุกจังหวัด ต่อขยายตัวจัดตั้ง บริษัทจังหวัด ทุกจังหวัดต้องส่งสินค้าผ่านบริษัทจังหวัด บริษัทจังหวัดส่งมาให้บริษัทไทยนิคม ส่งออกต่างประเทศ ผู้นำเข้าต้องผ่านบริษัทไทยนิคม บริษัทจังหวัดทั่วประเทศ

สรุป – นโยบายเผด็จการชาตินิยม มุ่งสร้างระบบผูกขาดการค้าโดยรัฐ

– รัฐบาลสร้างรัฐวิสาหกิจขึ้นมามากมาย

รัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งมีคนของรัฐบาลเผด็จการชาตินิยมเข้าไปควบคุม เพื่อเป็นไปตามนโยบายของรัฐ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือหลัง พ.ศ. 2488

จอมพล ป. ได้หวนกลับมาใช้อำนาจการปกครองอีกครั้งหลังจากทำรัฐประหารโค่นรัฐบาล หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยมีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุน

ด้วยเหตุนี้ระบบเศรษฐกิจไทยเริ่มจะเข้ามามี สหรัฐอเมริกาแทรกแซงนับแต่นั้น เป็นต้นมา

ระยะที่ระบบเศรษฐกิจไทยเริ่มขยายตัวอีกครั้ง โดยพวกทุนนิยมต่างชาติ โดยเฉพาะพวกสหรัฐอเมริกา โดยมีข้อตกลงทางด้านเศรษฐกิจว่า ไทยต้องยอมให้สหรัฐอเมริกาเข้าบุกเบิกเศรษฐกิจไทย

นายทุนจีน

เริ่มมาในรูปแบบจัดตั้งสมาคม เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของตน เช่น สมาคมพ่อค้า เพชรพลอย, สมาคมพ่อค้าสุรา, สมาคมพ่อค้าน้ำแข็ง ตั้งขึ้นมาเพื่อผูกขาดการค้า

ผลจากการรวมตัวเช่นนี้นำไปสู่การตกลง กำหนดราคากันเองภายในกลุ่มของตน ตกลงแบบสุภาพบุรุษ (gentleman agreement) เพื่อรวมพลังในการต่อรอง

นอกจากนี้ มีการรวมตัวกันในระดับสมาคมอาชีพ พ่อค้ารวมตัวกันเป็นสมาคม พาณิชยจีน อันเป็นศูนย์รวมพ่อค้าจีนทุกอาชีพ

ระยะนี้จอมพล ป. ยังไม่ยอมที่จะละทิ้งเผด็จการชาตินิยม ร่วมมือกับพลเอกเผ่า ศรียานนท์ แต่สำหรับธุรกิจพ่อค้าอเมริกา ระยะนี้ไม่กล้าเข้าและต้อง มุ่งปฏิบัติการเฉพาะคนจีน เท่านั้น ตัวอย่างเช่น ประธานหอการค้าจีน ถูกรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์เลือกตัวเข้าพบให้ ส่งรายชื่อพ่อค้าจีนทั้งหมดให้แก่กระทรวง ถูกห้ามขึ้นราคาสินค้า แต่พวกพ่อค้าจีนก็มีได้ ปฏิบัติตาม ผลก็คือถูกจับกุมอย่างเนียบขาด โดย พลเอกเผ่า ศรียานนท์

ตั้งแต่พ.ศ. 2495 “เกิดระบบขายความคุ้มครอง”

เริ่มเกิดมีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้น ธุรกิจเอกชนเริ่มแสวงหาบารมีมาคุ้มครองธุรกิจของตน ตัวอย่าง บริษัทเอเชียทรีสต์ (ต่อมาคือธนาคารเอเชียทรีสต์) เชิญ เผ่า ศรียานนท์ มาเป็นประธานบริษัท นับเป็นปรากฏการณ์ที่คนจีนรู้จักรักษาธุรกิจของตนเองให้รอดพ้นจากการถูกจับกุม เป็นที่มาของระบบขายความคุ้มครอง ระบบขายความคุ้มครองแพร่หลาย ดังนั้น คำขวัญ “ประเทศไทยเพื่อคนไทย” กลายเป็น “ประเทศไทยเพื่อบรรดาขุนนางผู้มีอิทธิพล”

สถาบันการเงิน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2496-2500 ธนาคารกรุงเทพฯ ได้ขยายตัวกว้างขวางอย่างรวดเร็ว ธนาคารกรุงเทพฯ ถูกเฟื่องถึง เพราะฉะนั้น ถือเป็นธุรกิจของคนจีน ระยะนี้พอจะสรุปธุรกิจได้ ดังนี้

ระบบเศรษฐกิจไทยดำเนินแบบบรรดาพ่อค่านายทุนหลายกลุ่มเจริญเติบโตเป็นปีกแผ่น มั่นคงภายใต้การคุ้มครองของขุนนาง ระบบทุนนิยมได้เจริญเติบโตก้าวหน้าอีกครั้งเป็น “ทุนนิยมขุนนาง” ขุนนางแสวงหาความร่ำรวยโดยมิได้ออกแรงทำอะไร พวกพ่อค่านายทุนดำเนินธุรกิจแบบอภิสิทธิ์ชนผูกขาดเศรษฐกิจ ได้ทำไรกิจการมากมายมหาศาล ในที่สุดระบบเศรษฐกิจ ระยะเริ่มแรกคิดที่จะกีดกันคนจีนออกไปจากระบบธุรกิจ กลายเป็น “คุ้มครองธุรกิจของคนจีน” ให้เกิดการเติบโตใหญ่ขึ้นทุกขณะ กลุ่มนายธนาคารเจริญเติบโตมากขึ้น

ทางด้านอุตสาหกรรม ตั้งแต่ 2495 บริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลแห่งประเทศไทย เกิดรูปแบบผูกขาดน้ำตาล อันได้แก่ “บริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลแห่งประเทศไทย”

สรุปได้ว่า บรรดาบริษัท โรงงานที่ดำเนินการผลิตในรูปแบบระบบทุนนิยมได้เกิดขึ้นมากมายในยุคนี้ มีทั้งโรงงานที่เติบโตขึ้นมากภายใต้อิทธิพลขุนศึก และโรงงานของพวกจักรวรรดินิยม

กรรมกร

เริ่มมีบทบาทหลังปี พ.ศ. 2475 ชนชั้นกรรมกรในประเทศไทยได้เจริญเติบโตขึ้นมามาก ดังจะเห็นได้จาก กรรมกรโรงสี, กรรมกรรถไฟ มีการนัดหยุดงานครั้งใหญ่

ปี พ.ศ. 2487 กรรมกรไทยทุกสาขาอาชีพ ได้รวมกันจัดตั้ง “สหบาลกรรมกรกลาง” ซึ่งต่อมารัฐบาลเข้าทำการรับรองเมื่อปี พ.ศ. 2490 จอมพล ป. ไม่พอใจกรรมกร เพราะฉะนั้นส่วนใหญ่เป็นกบฏจีน ใช้วิธีทำลายโดยอาศัยมือของพ่อค้านายทุน แบ่งแยกให้กรรมกรสลายตัวให้อ่อนลง

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ภายใต้การนำ จอมพล ส. ธนะรัชต์ “นำระบบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จมาใช้”

- องค์การกรรมกรถูกทำลาย ยังผลให้รูปแบบเศรษฐกิจไทย ระบบทุนนิยมเกิดรูปแบบพิเศษ ยุคนี้มีนโยบาย ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ปี พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เพิ่มการให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุน เช่น “ลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบ” “ให้นำกำไรออกนอกประเทศ” ตั้งกำแพงภาษี ปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ”

การลงทุนชาวต่างประเทศในระยะนี้

1. สหรัฐอเมริกา ระยะนี้เข้ามามีบทบาทเศรษฐกิจของไทยอย่างมากมา บางกิจการมาในรูปผูกขาด ตัวอย่าง “บริษัทไทยซาโก้” จอมพล ส. ได้ออกกฎหมายกำหนดไว้ว่า “ห้ามส่งแร่ดีบุกออก ส่งได้แต่เฉพาะแร่ถลุงแล้วเท่านั้น และให้บริษัทไทยซาโก้ได้รับสิทธิในการถลุงแร่แต่เพียงผู้เดียว” ผูกขาดการถลุง และการส่งแร่ดีบุกออก ต่อมาเป็นคลังสินค้าออกสำคัญของไทย

2. ญี่ปุ่น เริ่มมามีบทบาทปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ตั้งแต่ปี 2503-16 โดยเฉพาะโรงงานทอผ้ามีมากที่สุด มีนายทุนคนไทยเข้าลงทุนร่วมอุตสาหกรรมสิ่งทอมากขึ้น เฉพาะในเขตกรุงเทพฯ-ธนบุรี สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม

กลุ่มสิ่งทอ - พลตรีประมาธ อติเรกสาร

- สุกรีชัย โพธิ์รัตนังกูร

รถยนต์ - ถาวร พรประภา

สินค้าอุปโภคบริโภค - เทียม โชควัฒนา (สหพัฒน์พิบูลย์)

ปี พ.ศ. 2509 ธุรกิจเริ่มรวมตัวกันในรูปแบบ คาร์เทล (cartel) มีการตกลงในเรื่องปริมาณ (Q) และราคา (P) การจำหน่าย ตัวอย่างเช่น สมาคมผู้ส่งข้าวออก, สมาคมอุตสาหกรรมสิ่งทอ สมาคมมันสำปะหลัง

ยุคนี้ กิจการค้าหลายอย่างอยู่ในมือของพ่อค้าผูกขาด โดยนายทุนพาณิชย์ชาวต่างชาติ เช่น น้ำมันสำเร็จรูป, น้ำมันเชื้อเพลิง, กระจกแผ่นเรียบ, และยังมีบางกลุ่มผูกขาดธุรกิจไปแต่ละประเภท

นายทุนธนาคาร มีเงินทุนจำนวนมากมายมหาศาล ในที่สุดหันมาใช้ธุรกิจของตนในการขยายบริษัทการค้าขายการผลิต “จนเกิดระบบ 3 ขา” คือ การผลิต, การค้า, การเงิน นอกจากนั้น ธนาคารพาณิชย์ ไปเข้าแทรกซึมธุรกิจอื่น ๆ เข้าไว้หมด อาทิเช่น บริษัทใดเป็นหนึ่งก็จะเข้ายึดกิจการธุรกิจนั้น ๆ เป็นที่มาทำให้กลุ่มนายทุนธนาคารมีภาพเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

ระยะ พ.ศ. 2516 – ปัจจุบัน

การดำเนินธุรกิจออกมาในรูปกลุ่ม

กลุ่ม – สถาบันการเงิน – ธนาคารกรุงเทพฯ มีบริษัทไม่น้อยกว่า 50 บริษัท สร้างฐานอำนาจทางการเมือง บุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคกิจสังคม, ประสพ กัญจนวัฒน์ หัวหน้าพรรคสังคมชาตินิยม ธนาคารกสิกร ตระกูลลำซำ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มเสรีธรรม อันได้แก่ นายเกษม จาติกวณิช, นายชนะ รุ่งแสง

สรุป กลุ่มนายทุนธนาคารเข้มแข็งพอที่จะสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ กลุ่มขุนศึก และกลุ่มนายทุนศักดินาได้

ระยะนี้มีกลุ่มเข้าควบคุมธุรกิจประเภทต่าง ๆ ได้ นายทุนสามารถเข้ากุมโลหิตเศรษฐกิจได้อย่างเด่นชัดในแขนงใดแขนงหนึ่ง ด้านการประมง กลุ่มนายไฟโรจน์ ชัยพร กลุ่มนายทุนด้านการเกษตร กลุ่มโรงงานน้ำตาล “ไทยรุ่งเรือง” กลุ่มนายทุน ด้านอุตสาหกรรม เลียงสัตว์ กลุ่มซี.พี. (C.P.) ตระกูลเจียรนวนนท์ ปี 2522 ได้เกิด “บริษัทการค้า (Trading Company)”

เป็นการดำเนินธุรกิจระหว่าง บริษัทการค้าต่างประเทศกับกิจการธุรกิจไทย ที่ได้รับการส่งเสริม

บริษัทการค้าระหว่างประเทศที่ได้รับการส่งเสริม ได้แก่ บริษัทการค้าสากลซีเมนต์ไทย, บริษัท C.P. อินเตอร์เนชั่นแนลเอคปอร์ต

กลุ่มสยามกลการ กลายเป็นนายหน้าให้แก่นายทุนญี่ปุ่น มีกิจการแยกออกไปอีก 100 บริษัท

กลุ่มกมลสุโกศล กลายเป็นนายหน้าให้แก่นายทุนญี่ปุ่น

กลุ่มนายเทียม โชควัฒนา กลายเป็นนายหน้าให้แก่นายทุนญี่ปุ่น

กลุ่มสหยูเนียน กลายเป็นนายหน้าให้แก่นายทุนญี่ปุ่น รวมหุ้นร่วมกับญี่ปุ่นเป็น
กลุ่มตระกูล ดำริ ดารกานนท์

กลุ่มอิตาลีไทย ของตระกูล กรรณสูตร กุมธุรกิจด้านก่อสร้าง

กลุ่มทอผ้า ของตระกูล อติเรกสาร

สรุป การเติบโตทุนนิยมของไทย มีลักษณะที่ควรตั้งข้อสังเกต เติบโตมาจากทุนนิยม
ชนาการก่อน แล้วต่อมาพวกนายชนาการ ค่อย ๆ ดึงกลุ่มทุนนิยมต่าง ๆ เข้าร่วมศูนย์กับ
ชนาการแต่ละชนาการ หันมารวมตัวกันสร้าง ระบบการผลิต, ระบบการค้า, ระบบการเงิน
เปรียบเสมือนยักษ์ใหญ่ 3 ขา แข็งแกร่งที่สุดในระบบเศรษฐกิจไทย

สรุป

ระบบทุนนิยมเริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดในรัชกาลที่ 4 เริ่มจาก เซอร์จอห์น เบลว์ริง (Sir John Bowring) เข้ามาทำสัญญาค้าขายกับไทย รูปแบบเงินทุนของไทยเป็นแบบจักรวรรดินิยมอันเกิดจากชาวต่างชาติมาลงทุนดำเนินธุรกิจ ต่อมาตั้งธนาคารในประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ไทยยังไม่มีบทบาทเด่นชัดในระยะนี้ หลังปี 2487 ธนาคารไทยพาณิชย์ไทยเริ่มเข้ามามีบทบาทเด่นอีกครั้ง

รูปแบบเงินทุนชาติยุโรป นายทุนคนจีน นายทุนขุนนางต่างเข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทย นายทุนญี่ปุ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่ปี 2488 รัฐบาลไทยเริ่มสร้าง “เผด็จการชาตินิยม” สมัยจอมพล ป. มุ่งควบคุมรัฐวิสาหกิจ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นายทุนคนจีนเริ่มเรียนรู้วิธีการเอาตัวรอด โดยรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นสมาคม ระยะนี้นายทุนอเมริกาเข้ามาแทรกแซงเศรษฐกิจไทยมากขึ้น รัฐบาลใช้วิธีขจัดปราบปรามนายทุนคนจีน จึงเกิดระบบ “ขายความคุ้มครอง”

แบบทดสอบความรู้

1. รูปแบบการดำเนินเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เริ่มมองเห็นอย่างเด่นชัดในยุคใด
2. ถ้าจะกล่าวไปแล้วระบบทุนนิยมเริ่มต้นมาตั้งแต่ยุคใด
3. นายทุนต่างชาติเริ่มมีบทบาทสำคัญตั้งแต่
4. จงกล่าวถึงบทบาท นายทุนกลุ่มต่าง ๆ
  - 4.1 นายทุนจักรวรรดินิยม
  - 4.2 พวกขุนนาง
  - 4.3 นายทุนคนจีน
5. “เผด็จการชาตินิยม” ระยะเริ่มแรกมีจุดมุ่งหมายอย่างไร
6. ระบบเศรษฐกิจไทยได้ถูกแทรกแซงตั้งแต่สมัยใด
7. ระบบการค้าในรูปแบบของการรวมกลุ่มในรูปแบบสมาคม เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของตน เริ่มมีการก่อร่างสร้างตัวแต่ยุคใด
8. รัฐบาลไทยเริ่มคุกคามพ่อค้าจีนตั้งแต่ยุคใด พ่อค้าคนจีนฉลาดพอที่จะหาทางเอาตัวเองรอดด้วยวิธีใดบ้าง
9. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “ระบบขายความคุ้มครอง” ประการใดบ้าง
10. จงกล่าวถึงบทบาท “สถาบันการเงิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2496–2500” ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจไทยอย่างไรบ้าง
11. “กรรมกรในประเทศไทย” เริ่มเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจตั้งแต่ยุคใด
12. “ระบบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ” ใครเป็นผู้มีบทบาทด้านนี้
13. รัฐบาลไทยยุคใดเริ่มหันมาส่งเสริมการลงทุนในประเทศไทยอย่างมาก
14. นับตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา บทบาทนายทุนต่างชาติ อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เริ่มหันมาดำเนินการในรูปแบบ
15. “ระบบ 3 ขา” หมายถึงสิ่งใด หน่วยงานใดเข้ามามีบทบาทสำคัญในธุรกิจด้านนี้
16. ตามที่มีผู้กล่าวว่า “กลุ่มนายทุนธนาคารเริ่มเข้ามาสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ” ท่านมีความเข้าใจอย่างไรจงอภิปราย
17. จงอภิปรายและแสดงความคิดเห็น ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของไทยเติบโตได้อย่างรวดเร็วทุกวันนี้ สืบเนื่องมาจากนายธนาคารอย่างมาก ท่านมีความเข้าใจอย่างไร จงอภิปราย

หนังสืออ่านประกอบ

ณรงค์ เพชรประเสริฐ, “การขยายตัวของทุนนิยมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึง
ปัจจุบัน”, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2524), หน้า 67-124.